

Medya Okuryazarlığı ve Öğretmen Eğitimi

Öğretmen Adayları İçin
Bir Öğretim Programı Tasarısı

Dr. Cahit ERDEM

3. Baskı

Dr. Cahit ERDEM

MEDYA OKURYAZARLIĞI VE ÖĞRETMEN EĞİTİMİ: ÖĞRETMEN ADAYLARI İÇİN BİR ÖĞRETİM PROGRAMI TASARISI

ISBN 978-605-241-231-2

DOI 10.14527/9786052412312

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Nisan 2018, Ankara

3. Baskı: Eylül 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Nuray Demir
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Cahit ERDEM

Lisans öğrenimini Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, İngilizce Öğretmenliği Programı'nda tamamladı. Bir süre Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde İngilizce okutmanı olarak görev yaptıktan sonra Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde görev yapmaya başladı. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Doktora Programı'ndan 2018 yılında mezun oldu. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak çalışma yaşamına devam etmektedir.

ÖN SÖZ

Yirmi birinci yüzyılda bilgi, insanlık tarihinde bir örneği olmadığı kadar büyük bir hızla üretilmekte, farklı bilgi ve teknoloji araçları kullanılarak, farklı yol, yöntem ve tekniklerle insanların erişimine sunulmaktadır. Medya araç ve uygulamaları, üretilen çeşitli tür ve nitelikteki bilginin bireylere ulaştırılmasında yaygın olarak kullanılan seçeneklerden birisidir.

Tüm bu gelişmeler, üretilen bilgi miktarı, bilginin paylaşım ve yayılım hızı, bilgiye erişim sınırlayıcılarının ortadan kalkması gibi yönleriyle önemli olmakla birlikte, üretilen, paylaşılan ve yoğun olarak tüketilen bilginin niteliği, dikkatten kaçırılmaması gereken bir konudur. Özellikle de medya araç ve uygulamaları yoluyla paylaşılan bilgiler, bireysel, sosyal, kültürel, ekonomik, toplumsal boyutları ve ortaya çıkan sonuçlar yönüyle değerlendirilmek durmaktadır. Alanyazında, medya araçları yoluyla paylaşılan içeriklerin önemli ölçüde kurgulanmış olduğu, ticari, ideolojik ve politik boyutları, davranış ve değerleri dayatan ya da yönlendiren bir güç haline geldiği, özellikle de gençlerin medya araçları yoluyla sunulan içeriklerle bilinçli bir biçimde eğitilerek konumlandırıldığı yönündeki açıklamalar göz önüne alındığında, konunun taşıdığı önemin yaşamsal olduğu söylenilebilir. Günümüzde medya bireyi, toplumu ve kültürü etkileme kapasitesine sahip, küresel ölçekte bir güçtür.

Özellikle genç nüfus, güncel teknolojik araç ve uygulamaları, bilgi edinme, öğrenme, iletişim kurma ve sosyalleşme gibi amaçlarla en yoğun olarak kullanan kitledir. Böyle olmakla birlikte, bu tür kaynaklardan edindikleri bilgilerin doğruluğu, tarafsızlığı, iletilme amacı konusunda ayırt edici bilgi ve becerilere sahip değildirler. Son dönemde, yeni medya araçları yoluyla insanları etkilemeyi, yönlendirmeyi ve yanlış kamuoyu oluşturmayı amaçlayan yalan (trol) içeriklerin yoğun bir biçimde kullanıldığı, medya içeriklerini eleştirel bir analize tabi tutmayan bireylerin de bu tür içeriklerden olumsuz yönde etkilendikleri bilinen bir gerçektir.

Alanyazında, günümüzde bireylerin medya okuryazarlığı becerilerine sahip olmaları tercihten çok bir zorunluluk olarak vurgulanmaktadır. Öte yandan, medya okuryazarlığı becerileri, yirmi birinci yüzyıl becerileri konusunda yapılan açıklamaların oldukça önemli bir bölümünde, önemli ve öncelikli yeterlikler arasında vurgulanmaktadır. Bireylerin, doğru bilgi kaynaklarına erişme, karşılaştıkları bilgilere eleştirel olarak yaklaşma, analiz edebilme, medya içeriklerinin siyasi, ticari ya da farklı amaçlarla oluşturulduğunu anlama gibi becerilere sahip olmamaları, farkında olmaksızın yönlendirilecekleri anlamına gelmektedir.

Yeni kuşakların medya içeriklerine yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirebilmelerinde ve bu konuyla ilgili bilgi ve becerileri kazanabilmelerinde katkı sağla-

yacak öncelikli iki kurum aile ve okuldur. Konu aile açısından ele alınacak olursa, ebeveynlerin söz konusu yeterlikler yönünden hangi ölçüde yetkin oldukları başlı başına bir tartışma konusudur. Ek olarak, günümüzde aile-çocuk etkileşimi çeşitli nedenlerle zamansal ve nitelik yönüyle bir kısıtlama içindedir. Ebeveynlerin iş yaşamı, sorumlulukları, yaşam alışkanlıkları, değişen tercihleri vb. nedenlerle aile içinde oldukça kısıtlı bir etkileşim söz konusudur. Sınırlı zaman diliminde, çocuklara yalnızca medya kaynaklı tehditlerin anlatılması ise yeterli değildir. Bu yönüyle, genç kuşaklara medya araçlarını etkili ve işlevsel kullanım ve istenilmeyen durumlarla baş etme stratejileri gibi becerilerin kazandırılması önemli bir gerekliliktir.

Konu okul eğitimi yönüyle ele alınacak olursa, günümüzde okul önemli ölçüde bilişsel ve zihinsel etkinliklere yoğunlaşmıştır. Ders ve sınav temelli başarı beklentisini öncelikleyen anlayış, okulun gerçeklerden ve yaşamdan oldukça kopmasına yol açmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak okul, birçok gelişim alanı için geçerli olduğu gibi çocukların yaşamında önemli bir yer kaplayan medya gerçeğini de önemli ölçüde görmezden gelmektedir. Üzülerek belirtmek gerekir ki; Türkiye’de, eğitim çağındaki çocuklara medya okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasını amaçlayan, program yapısı, içeriği ve becerilerle olan ilişkisi ayrı bir tartışma konusu yapılabilecek, yalnızca ortaokul düzeyinde seçimlik bir ders bulunmaktadır.

Okul bağlamında üzerinde durulması gereken bir başka önemli konu, medya okuryazarlığı becerileri konusunda öğretmenlerin hangi ölçüde yeterli olduklarıdır. Öğrencilere medya okuryazarlığı becerilerinin kazandırılabilmesinin ön koşulu, hizmet öncesi ve hizmet içi yetiştirilme süreçlerinde, öğretmenlerin söz konusu bilgi ve becerilerin öğretimi konusunda yetkin duruma getirilmesidir. Alanyazında, hizmet öncesi öğretmen yetiştirme programlarında, öğretmen adaylarına medya okuryazarlığı eğitimi verilmesini bir gereklilik olarak ele alan çok sayıda çalışma söz konusudur. Türkiye’de, eğitim ortamlarında teknoloji altyapısının güçlendirilmesi amacıyla yapılan büyük ekonomik yatırımlara rağmen, söz konusu teknolojiyi öğretme ve öğrenme süreçlerinde etkin olarak kullanmaları beklenen öğretmenlerin medya okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi, göz ardı edilen bir konudur.

İlgili araştırmalarda, hizmet öncesi öğretmen eğitimi programlarında öğretmen adaylarına medya okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması önemli bir gereklilik olarak vurgulanmakla birlikte, bu gereksinimi karşılamak için bir öğretim programı tasarısı geliştirmeyi amaçlayan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu ihtiyaca cevap vermek için Doç. Dr. Bahadır Erişti'nin danışmanlığında Cahit Erdem tarafından Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim doktora programında 2018 yılında tamamlanan 'Öğretmen Adayları İçin Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı Tasarısı' başlıklı doktora tezinde öğretmen adayları için medya okuryazarlığı becerileri dersi öğretim programı tasarısı geliştirmiştir. Bu öğretim programı tasarısı medya okuryazarlığı eğitiminin öğretmen eğitimi boyutunu ön plana çıkarması, gerçek bir ihtiyaca cevap vermesi ve ele aldığı konuda bir ilk olması nedeniyle son derece önemlidir. Geliştirilen öğretim programı tasarısı, medya okuryazarlığı becerilerinin hizmet içi eğitim yoluyla görev başındaki öğretmenlere kazandırması amacıyla da kullanılabilir. Öğretim programı tasarısının geliştirilme süreci ilgili tezde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bu kitapta ise medya okuryazarlığı ve öğretmen eğitimi ilişkisine ve araştırma süreci sonunda geliştirilen öğretim programı tasarısına yer verilmiştir.

Bu kitap üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş bölümünde; medya okuryazarlığı becerileri dersi öğretim programına duyulan gereksinim çok boyutlu olarak ve ayrıntılandırılarak açıklanmıştır. İkinci bölüm; medya okuryazarlığı ve öğretmen eğitimi arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Üçüncü ve son bölümde ise bilimsel dayanaklı bir çalışma olan ve program geliştirme ilkelerine uygun olarak geliştirilen 'Öğretmen Adayları İçin Medya Okuryazarlığı Becerileri Dersi Öğretim Programı Tasarısı'na yer verilmiştir.

Bu çalışma yayımlandıktan sonra hizmet öncesi öğretmen yetiştirme lisans programlarına eklenen medya okuryazarlığı dersi ve içerik yapısı düşünüldüğünde ortaya konan bu medya okuryazarlığı dersi öğretim programı tasarısının eğitim fakültelerinde bu dersi verecek öğretim üyeleri için işlevsel olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın medya okuryazarlığı ve öğretmen eğitimi alanına katkı sağlaması beklenmektedir.

Dr. Cahit ERDEM
Afyonkarahisar, 2018

İÇİNDEKİLER

Ön Söz..... v

1. BÖLÜM

GİRİŞ..... 1

2. BÖLÜM

MEDYA OKURYAZARLIĞI VE ÖĞRETMEN EĞİTİMİ	11
2.1. Medya Okuryazarlığı.....	11
2.2. Medya Okuryazarlığı İlkeleri.....	19
2.3. Medya Okuryazarlığı Nitelikleri	22
2.4. Medya Okuryazarlığı ve Öğretmen Eğitimi	29
2.4.1. Farklı Ülkelerde Öğretmen Eğitiminde Medya Okuryazarlığı.....	35
2.4.2. Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Medya Okuryazarlığı	37

3. BÖLÜM

MEDYA OKURYAZARLIĞI BECERİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI TASARISI	41
3.1. Giriş	41
3.2. Medya Okuryazarlığı Becerileri Dersi Öğretim Programının Yapısal Özellikleri	43
3.2.1. Medya Okuryazarlığı Becerileri Öğretim Programının Temel Aldığı Program Tasarım Yaklaşımı ve Program Geliştirme Modeli	43
3.2.2. Medya Okuryazarlığı Becerileri Öğretim Programının Felsefi ve Psikolojik Temelleri	49
3.2.3. Medya Okuryazarlığı Becerileri Öğretim Programının İlgili Olduğu Yönetsel Düzenlemeler, Yeterlikler ve Beceriler	54
3.3.4. Medya Okuryazarlığı Becerileri.....	64
3.2.5. Medya Okuryazarlığı Becerileri Öğretim Programı Uygulama İlkeleri.....	68
3.2.6. Medya Okuryazarlığı Becerileri Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları.....	69
3.2.7. Medya Okuryazarlığı Becerileri Öğretim Programının Üniteleri, Özel Amaçları ve Göstergeleri Arasındaki İlişki.....	70
3.2.8. Medya Okuryazarlığı Becerileri Öğretim Programının İçeriği	84
3.2.9. Medya Okuryazarlığı Becerileri Öğretim Programının Öğretme-Öğrenme Yaklaşımı	89

3.2.10. Medya Okuryazarlığı Becerileri Öğretim Programının Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı.....	100
3.3. Örnek Ders Planları.....	107
3.3.1. Örnek Ders Planı 1	107
3.3.2. Örnek Ders Planı 2	110
KAYNAKÇA	115

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Eski ve yeni medya farklılıkları (Pérez Tornero, Celot ve Varis, 2007, s.7'den uyarlanmıştır).....	12
Tablo 3.1. Program çalışma ve danışma gruplarında yer alan uzmanlar	46
Tablo 3.2. TYyÇ Öğretmen yetiştirme ve eğitim bilimleri temel alanı yeterlikleri (akademik ağırlıklı) ve medya okuryazarlığı becerileri öğretim programı ile olan ilişkisi.....	58
Tablo 3.3. Öğretmenlik mesleği genel yeterliklerinin medya okuryazarlığı becerileri ile ilişkili performans göstergeleri.....	61
Tablo 3.4. Öğretim programlarında dijital yeterlikle ilgili bilgi, beceri ve tutumlar ve medya okuryazarlığı becerileri öğretim programı ile ilişkisi.....	64
Tablo 3.5. Öğretim programının bilişsel düzeydeki amaçlarının bilişsel alan sınıflamasına göre dağılımı (Anderson, Krathwohl vd., 2001).....	82
Tablo 3.6. Öğretim programının duyuşsal düzeydeki özel amaçlarının duyuşsal alan sınıflamasına göre dağılımı (Krathwohl vd., 1964).....	83
Tablo 3.7. Medya okuryazarlığı becerileri dersi öğretim programının özel amaç ve içerik ilişkisini içeren belirtke tablosu	86
Tablo 3.8. Medya içeriklerinin çözümlenmesinde kullanılacak ilkeler ve sorular (Thoman ve Jolls, 2005, s. 22-38)	94
Tablo 3.8. (Devam) Medya içeriklerinin çözümlenmesinde kullanılacak ilkeler ve sorular (Thoman ve Jolls, 2005, s. 22-38)	95
Tablo 3.9. Öğretmen öz değerlendirme aracı (Share ve Thoman, 2007, s.56'dan uyarlanmıştır)	104
Tablo 3.10. Sözlü sunum için değerlendirme yönergesi (Hobbs, 2011, s.62'den uyarlanmıştır)	105
Tablo 3.11. Medya içeriğinin analizi amacıyla kullanılabilir ölçütler (NAMLE, 2007'den uyarlanmıştır)	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Demirel eğitimde program geliştirme modeli (Demirel, 2017, s.76).....	45
Şekil 3.2. Performans temelli ihtiyaç analizi (Adıgüzel, 2016, s.3)	48

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan baş döndürücü gelişmelerin bir sonucu olarak, üretilen farklı tür, nitelik ve yapıdaki bilginin, paylaşım, yayılım ve tüketim hızı, insan yaşamını derinden etkilemekte ve oldukça köklü değişimlere yol açmaktadır (Kellner ve Share, 2007). Özellikle son dönemde, teknolojik gelişmenin en çok yol aldığı ve bilgi paylaşımının öncelikli araçları haline alan medya araç ve uygulamaları, birey, toplum ve kültür üzerinde tahmin edilmesi güç yönelimlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Başlı başına bağımsız bir kültür haline gelen medya (Hobbs ve Moore, 2013), insanların değerlerini, kabullerini, davranışlarını şekillendiren ve kararlarına yön veren yadsınamaz, küresel bir güç olarak değerlendirilmektedir (Baran, 2014).

Dünya ölçeğinde yapılan bir araştırmada elde edilen bulgulara göre (Digital in 2017: Global Overview, 2017), 2017 yılı itibari ile yedi milyara yaklaşan dünya nüfusu içinde, üç milyar 773 milyon insan aktif internet kullanıcısıdır. İki milyar 789 milyon aktif sosyal medya hesabı bulunmaktadır ve bu hesaplara iki milyar 549 milyon kişi tarafından mobil cihazlar yoluyla düzenli bir şekilde erişilmektedir. Medyanın insan yaşamındaki hükmedici konumunu yorumlamak için yalnızca medya araçlarına tam anlamıyla dikkatlerini verdikleri zaman dilimlerini göz önüne almak eksik bir değerlendirme olacaktır. Eş zamanlı olarak belirli bir bilgiye anlık ulaşma, haber okuma, radyo, müzik dinleme, video izleme gibi eylemlerde olduğu gibi medya ile ikinci ve üçüncü düzeylerde de yoğun bir etkileşim kurulmaktadır (Masterman, 2005). Anlık bildirim sağlayan mobil teknolojilerin gelişimi bu durumu daha da yaygın hale getirmiştir.

Güncel teknolojiler, medya araçları ve özellikle de belirleyici bir değişken olan internetin bilgiye ulaşma konusunda önemli fırsatlar yarattığı yadsınamaz bir gerçektir. Bilgiye ulaşmanın önündeki sınırlayıcıların ortadan kalkması ve

bilginin kolaylıkla paylaşılabilir olması, kuşkusuz birey ve toplum yararına bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, Web 2.0 platformu ve yeni iletişim teknolojileri, medya tüketicilerine, medya üreticileri olma imkânı da sunmuştur. Bu gelişmenin bir sonucu olarak, medya içeriği üretebilme ve dağıtabilme yoluyla etkin medya kullanıcısı olma yirmi birinci yüzyıl nitelikleri arasındaki yerini de almıştır (Literat, 2014).

Teknoloji, internet ve medya tabanlı ortamların birçok kolaylık sağlamakla birlikte, çok sayıda riski de beraberinde getirdiği gözden kaçırılmamalıdır. Bilgiye erişim son derece kolay hale gelirken, bilgi üretim hızı yeni ve önemli bir sorunu gündeme getirmiştir. Bu sorun bilginin niteliği ile ilgilidir. Son yarım yüzyılda bilgiye erişim bir sorun olmaktan çıkmakla birlikte, bireylerin niteliği tartışmaya açık çok miktarda bilgiden kendilerini koruyabilmeleri önemli bir sorun haline gelmiştir (Potter, 2008). Demokrasinin, kültürel katılımın ve aktif vatandaşlığın gelişiminde teknoloji ve medya büyük önem taşısa da farklı kaynaklardan, çok büyük miktar ve çeşitlilikte erişilebilir hale gelen bilginin niteliği ve paylaşılma gerekçesi tartışma konusudur. Bilginin niteliğine ek olarak, bireylere çok fazla miktarda bilginin yüklenmesi bir başka tartışma konusudur. Önlem amacıyla yoğun bilgiden kaçınma, gerekli ve faydalı bilgilerin de kaybedilmesi ile sonuçlanabilmektedir (Bawden ve Robinson, 2009). Önemli diğer bir boyut, özellikle medya kanalları ile sunulan içeriğin algıları, inançları, tutumları, alışkanlıkları, tercihleri ve insanların dünyayı anlama yollarını derinden etkileyen bir güç haline gelmesidir (Kellner ve Share, 2005; Koltay, 2011; Thoman ve Jolls, 2004). Medya uygulamaları, sosyal katılım yoluyla daha eşit bir topluma ulaşma ve temsil edilebilirlik konusunda önemli görülmeyle birlikte, gizlilik, güvenlik, zorbalık, bağımlılık, kimlik hırsızlığı gibi büyük sorunlara da yol açmaktadır (Burnett ve Merchant, 2011). Bu sorunun kaynağı ise medyada yer alan bilgilerin ve bilgiyi üreterek paylaşılan kaynakların tarafsız, gerçek, güvenilir ve doğru olduğunu koşulsuz kabul etmektir. Medya araçları yoluyla, çeşitli amaçlara ulaşmak, daha fazla izleyici ya da takipçi sayısına erişmek için profesyonelce çaba gösterildiği bilinen bir gerçektir.

Medya, yapısı gereği gerçekleri olduğu gibi aktarmaktan oldukça uzaktır. Medya mesajları kurgulanmıştır, medyanın ticari bir yönü, ideolojik ve politik boyutları vardır. Uygun olan ve olmayan davranışları, cinsiyet rollerini, değerleri ve egemen güçlerin doğrularını öğreten bir pedagoji halini alan medya kültürü, özellikle gençler üzerinde oldukça etkilidir. Bireyler farkına varmadan medya tarafından eğitilir ve konumlandırılırlar (Aufderheide, 1993; Kellner ve Share, 2007). Bireyler medya araçları yoluyla sunulan içeriğe bilinçli olarak dikkat etmediklerinde ve bu içeriği eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmadıklarında, medya, belirli davranış kalıplarını bireyin otomatik davranışları oluncaya dek sürekli

olarak destekler ve bireyleri mesajlarda verilen anlamları kabullenmeye koşullar (Potter, 2008). Medya yalnızca bireyleri değil, toplumu, toplumsal yapıyı ve kültürü de etkileyen bir güçtür. Önemli olan, bu konuda nasıl bir yaklaşım geliştirilmiştir. Medyanın etkileme ve davranış değiştirme yol ve yöntemleri, içerik yoluyla belirli mesaj ve değerleri nasıl dayattığı konusunda farkındalık oluşturma ve bu konuda eleştirel yaklaşımlar geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Medyanın yaşamın tüm alanlarında önemli bir güç ve belirleyici haline gelmesi, bireylerin medya kanalları yoluyla sunulan içerik ile etkileşimleri konusunda yeni bir takım bilgi ve becerilere sahip olmalarını bir zorunluluk olarak ortaya çıkarmıştır (Ananiadou ve Claro, 2009; Dede, 2009; Günüç, Odabaşı ve Kuzu, 2013; Livingstone, 2003). Konu tüm toplumu ilgilendirdiği gibi özellikle de dijital yerliler (Prensky, 2001) olarak adlandırılan genç kuşak için yaşamsal bir öneme sahiptir (Thoman ve Jolls, 2004). Söz konusu bilgi ve beceriler yirmi birinci yüzyıl insan nitelikleri arasında, “okuryazarlık” şemsiye kavramı adı altında tanımlanmakta ve açıklanmaktadır. Bu durumun temel nedeni, okuryazarlık kavramının yaşanılan dönüşümden en çok etkilenen alanlardan birisi olmasıdır. Okuryazarlığı sosyal, teknolojik ve ekonomik faktörlerden bağımsız düşünmek mümkün değildir (Kellner ve Share, 2005; Kress, 2003). Çeşitlenen bilgi ve iletişim teknolojileri ile okuryazarlığın tanımı dijital, elektronik ve görsel ifadeleri de içerecek şekilde genişlemiştir (Sharp, 2014; Thoman ve Jolls, 2005). İçinde bulunduğumuz yüzyılda okuryazarlık, yeni dijital ortamlara hâkim olmayı içermekte (Kimmons, 2014), geçmişte olduğu şekliyle özel bir alanda bilgi sahibi olmak anlamında kullanılmamaktadır (Som ve Kurt, 2012). Belirli bir konu ya da içerik alanında uzmanlaşmak yerine farklı kanallar kullanarak doğru içeriğe erişme, analiz etme, değerlendirme ve yeni içerikler oluşturarak, diğer insanlarla paylaşma çok daha önem kazanmıştır. Diğer bir ifadeyle, içinde bulunduğumuz dönemde, bilgi yerine beceri türündeki yeterlikler çok daha öne çıkmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki eşi görülmemiş gelişmeler ile (Hsu, Ching ve Grabowski, 2009; İnal, 2009), okuryazarlık kavramına yüklenen anlam değiştiği gibi (Bawden, 2001; Pérez Tornero, Celot ve Varis, 2007), bu gelişmeler çok daha radikal boyutlara taşınmış ve çok sayıda yeni okuryazarlık türü ortaya çıkmıştır (Black, 2009; Kimmons, 2014; Mills, 2010). Bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, ağ okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, bilim okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, medya okuryazarlığı gibi okuryazarlık türleri bunlardan bazılarıdır (Hobbs ve Moore, 2013; Karaman, 2010; Som ve Kurt, 2012; Thoman ve Jolls, 2004).

Medya okuryazarlığı; okuryazarlık alanyazınında üzerinde yoğun akademik çalışmalar yürütülen, güçlü kavramsal temele sahip bir okuryazarlık türüdür (Hobbs ve Frost, 2003). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin insan yaşamına sunduğu

bütün araçları (gazete, kitap, TV, radyo, bilgisayar, internet, akıllı telefon, tablet vb.) kapsamı nedeniyle de oldukça çok boyutludur ve okuryazarlığa medya araçlarından bağımsız, beceri tabanlı bir yaklaşım getirir (Livingstone, 2004). Kontrolü elde tutmak anlamına gelen medya okuryazarlığının (Potter, 2008) amacı; medya içeriklerini ve verilen mesajları doğru okuyan, bilinçli bir şekilde çözümlen ve bu çözümlenme sonuçlarını dikkate alarak değerlendiren bilinçli bir kamuoyu oluşturmaktır (Kurt ve Kürüm, 2010). Medya okuryazarlığı kavramı bir dizi beceriyi içermektedir. Medya okuryazarlığı becerileri olarak adlandırılan bu yeterlikler, (Hobbs ve Frost, 2003; Redmond, 2016) çeşitli yol, yöntem ve araçlarla medya içeriklerine ulaşma, analiz etme, değerlendirme ve iletme becerilerinden oluşmaktadır (Aufderheide, 1993). Medya okuryazarlığı becerileri, yirmi birinci yüzyıl becerileri konusunda yapılan açıklamaların oldukça önemli bir bölümünde, önemli ve öncelikli yeterlikler arasında vurgulanmaktadır (Ananiadou ve Claro, 2009; Anderson Koenig, 2011; Binkley vd., 2012; Jones-Kavaliyer ve Flannigan, 2006; Karaman ve Karataş, 2009; Luke, 2012; New Media Consortium [NMC], 2005; Saavedra ve Opfer, 2012; Som ve Kurt, 2012). İnsanlar; günlük yaşamda internetten, televizyona, gazetelere, reklam panolarına, radyolara, satış kataloglarına varıncaya kadar görsel, işitsel ve multimedya içerikleri ile karşı karşıyadırlar ve bu baskıdan kurtulmalarında medya okuryazarlığı yaşamsal önem taşır (İnal, 2009).

Öğrencilerin içinde bulunduğumuz yüzyılda başarılı bireyler olarak yetiştirilmesi için eğitim standartlarını belirleyen bir kurum olan Uluslararası Eğitimde Teknoloji Kurumu (International Society for Technology in Education [ISTE]) (2016), yeni yüzyılda öğrencilerden güçlendirilmiş öğrenenler, medya okuryazarı dijital vatandaşlar, bilgi oluşturucuları, yenilikçi tasarımcılar, işlemsel düşünenler, yaratıcı iletişimciler ve küresel ortaklar olmalarını beklemektedir. Bu standartlara göre öğrenciler; dijital dünyada haklarını, sorumluluklarını ve fırsatları bilirler, güvenli, yasal ve etik hareket ederler, amaçlarına uygun platformları, teknoloji araç ve yöntemlerini ve dijital medyayı etkili bir biçimde kullanırlar (ISTE, 2016). Wagner (2008), yirmi birinci yüzyıl becerilerini hayatta kalma becerileri olarak yorumlar. Eleştirel düşünme ve problem çözme, iş birliği ve liderlik, beceriklilik ve uyum sağlama, inisiyatif ve girişimcilik, etkili sözel ve yazılı iletişim, bilgiye erişme ve bilgiyi analiz etme, merak ve hayal gücü bu beceriler arasındadır. Finegold ve Notabartolo (2008), yaratıcılık/yenilikçilik, eleştirel düşünme, bilgi okuryazarlığı, problem çözme, karar verme, esneklik ve uyum sağlama, öğrenmeyi öğrenme, araştırma ve sorgulama, iletişim, inisiyatif ve öz yönlendirme, üretkenlik, liderlik ve sorumluluk, iş birliği, BİT işlemleri ve kavramları, dijital vatandaşlık ve medya okuryazarlığı becerilerini en öncelikli beceriler olarak değerlendirmektedirler. Yirmi birinci yüzyıl becerileri konusunda önemli çalışmaları olan ve dünya ölçe-

ğinde kabul gören 21. Yüzyıl Becerileri Ortaklığı (Partnership for 21st Century Skills) tarafından geliştirilen 21. Yüzyıl Öğrenme Çerçevesinde (2009), medya okuryazarlığı ve teknoloji becerileri özellikle vurgulanan bir beceri alanıdır. Ananiadou ve Claro (2009); yeni yüzyıl becerilerinin bilgi, iletişim, ve etik ve sosyal etki olmak üzere üç boyutu olduğunu ifade etmişlerdir: Söz konusu üç boyut da dijital teknolojiler ve medya ile yakından ilişkilidir.

Yukarıda sıralanan gerekçelerden hareketle, günümüzde medya okuryazarlığı becerileri eğitiminin bir tercih olmaktan çok daha öte, zorunluluk halini aldığı söylenilebilir. Medya içeriği tüketim miktarı, bilginin temel dağıtıcılarından birisi haline gelen medyanın ticari ve ideolojik amaçlı kullanımı, çok boyutlu iletişim seçenekleri sunması gibi nedenler, medya okuryazarlığı eğitiminin bir öncelik olarak ele alınmasını gerekli kılan değişkenler olarak yorumlanabilir (Masterman, 2005).

Medya okuryazarlığı, uluslararası alanda yaklaşık otuz yıldır gündemde olan bir konu olmasına rağmen, Türkiye’de bu konudaki gelişmeler 2004 yılında, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu [RTUK] ve Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] arasındaki iş birliği ile başlamıştır (Altun, 2009). Yapılan çeşitli çalışmalar sonrasında “İlköğretim Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı” 2006 yılında, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] tarafından kabul edilmiştir. Bu ders, ilköğretim okullarının 6., 7. ve 8. Sınıfları için haftada bir ders saati süreli ve seçimsel bir ders olarak düzenlenmiştir. 2012 yılında yapılan Medya Okuryazarlığı Çalıştay’ında (RTUK, 2012), medya okuryazarlığı eğitiminin bütün eğitim kademelerinde, ilgili derslerin öğretim programları ile ilişkilendirilerek verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Çakmak ve Altun, 2013). Bu öneriye paralel olarak, MEB’in 2016-2017 öğretim yılında öğretim programlarında yapmış olduğu yenileme çalışması sonucunda, medya okuryazarlığı becerilerinin farklı disiplinlerin eğitim programlarındaki kazanımlarıyla doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ilişkilendirildiği ifade edilmiştir (TTKB, 2017).

İnternet arama motorlarında Türkçe olarak medya okuryazarlığı kelimeleri ile yapılan sorgulamalar 2005 yılında yaklaşık 20 sonuç vermekte iken (Pekman, 2006), aynı sorgulama 2017 yılında yapıldığında çıkan sonuç yaklaşık 537.000’dir. Bu büyük artış sınırlı anlamda da olsa medya okuryazarlığı kavramının Türkiye’de önem kazanmaya başladığı biçiminde değerlendirilebilir. Diğer yandan, medya okuryazarlığı konusunda 2017 yılı itibariyle yapılan lisansüstü tez sayısı 65’tir. Medya okuryazarlığı alanındaki makale, bildiri, kitap ve tezlerin sayısındaki artış, konuya olan akademik ilginin arttığı anlamına gelmektedir (Altun, 2014). Ortaokul kademesinde seçmeli medya okuryazarlığı dersi ve alanda akademik ilginin artması medya okuryazarlığı konusunda Türkiye’de olumlu adımlar atıldığını göstermekle beraber, bu sınırlı ilerleme öğrencilerin medya okuryazarı bireyler olarak